

**КОМУНАЛЬНИЙ ЗАКЛАД ВИЩОЇ ОСВІТИ
«ОДЕСЬКА АКАДЕМІЯ НЕПЕРЕРВНОЇ ОСВІТИ ОДЕСЬКОЇ ОБЛАСНОЇ РАДИ»**

Кафедра психології, соціальної роботи та інклюзивної освіти

Розглянуто та затверджено на засіданні
кафедри психології, соціальної роботи та інклюзивної освіти
Протокол № 7 від 07 бересня 2023 року
Завідувач кафедри _____ Цибух Л. М.

СИЛАБУС НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Інклюзивна освіта

Рівень вищої освіти другий (магістерський)

Спеціальність 011 Освітні, педагогічні науки

Освітньо-професійна програма Освітній менеджмент у педагогічних системах

П.І.Б. викладача	Солнцева Олена Анатоліївна
Науковий ступінь, вчене звання, посада	Завідувач центру практичної психології та соціальної роботи, старший викладач кафедри психології, соціальної роботи та інклюзивної освіти
Контактні дані викладача	Е-mail: elenasova293@gmail.com т. моб. 097-028-12-73
Консультації	Четвер – 14.00-16.00

2023 – 2024

1. Опис навчальної дисципліни

Найменування показників	Характеристика навчальної дисципліни
	<i>заочна форма навчання</i>
Загальна кількість: кредитів – 3 годин – 90 змістових модулів – 3	Обов'язкова
	<i>Рік підготовки:</i>
	1-й
	<i>Семестр</i>
	2-й
	<i>Лекції</i>
	8 год.
	<i>Практичні, семінарські</i>
	4 год.
	<i>Самостійна робота</i>
	78 год.
	Форма підсумкового контролю: залік

2. Анотація до курсу

Запропонована програма ставить за мету отримання здобувачами вищої освіти необхідних знань, теоретико-методологічних, нормативно-правових та організаційно-методичних засад інклюзивної освіти у сфері організації та впровадження інклюзивного навчання дітей з особливими освітніми потребами, а також набуття навичок практичного застосування в професійній діяльності.

Предметом вивчення навчальної дисципліни є теоретико-практичні засади організації інклюзивної освіти у закладах освіти.

Завдання: формування у студентів системи знань про особливості впровадження інклюзивного навчання в закладах освіти, ознайомлення з передовим вітчизняним та зарубіжним досвідом інклюзивного навчання, розвиток у студентів соціально-особистісних компетентностей необхідних для роботи в інклюзивному освітньому середовищі відповідно до існуючого нормативно-правового забезпечення та сучасного розуміння інклюзивного навчання, засвоєння сучасних технологій та інструментів для ефективної роботи з учнем з особливими освітніми потребами.

Переваги: програма базується на новітніх доктринальних та нормативних джерелах освітньої політики щодо осіб з особливими освітніми потребами. Програма спрямована на формування системних знань щодо механізмів підтримки та реалізації інклюзивної освіти.

3. Технологічна карта дисципліни

Тема	Зміст	Завдання	Контроль
Змістовий модуль I. Інклюзивне навчання як стратегічний напрям системи освіти України			
Тема 1. Інклюзивна освіта як модель соціального устрою: генезис, теоретичні та практичні засади інклюзивної освіти	Історичне підґрунтя інклюзивної освіти. Сутність інклюзивного навчання. Інклюзивна освіта як концепція створення рівних можливостей. Теорії та принципи інклюзивної освіти. Особливості традиційного та інклюзивного підходів до освіти. Переваги інклюзивного навчання та основні чинники розвитку інклюзивного навчання. Визначення понять «інклюзія», «інтеграція», «порушення психофізичного розвитку», «особливі потреби». Соціальна та медична моделі розуміння інвалідності. Упровадження інклюзивної освіти у межах реалізації Концепції Нової української школи. Індекс інклюзії: розвиток навчання та участі в життєдіяльності закладу освіти.	Пошуково-дослідні завдання, скласти порівняльний аналіз	Тестування, письмові роботи
Тема 2. Нормативно-правова база забезпечення інклюзивної освіти	Основні міжнародні документи у галузі прав людини, міжнародне законодавство у сфері освіти дітей з особливими освітніми потребами. Конвенція ООН про права дитини, Конвенція ООН про права людей з інвалідністю. Механізми забезпечення інклюзивної освіти у міжнародних документах та законодавстві. Сучасна освітня нормативно-правова база інклюзивної освіти. Міжнародна політика і законодавча база в документах ЮНЕСКО. Іноваційність Саламанкської декларація. Реформування освітньої системи України. Особливості розвитку інклюзивної освіти в Україні. Досвід упровадження інклюзивної освіти в різних країнах світу.	Здійснити порівняльну характеристику, заповнити таблицю	Звіт за інформаційними повідомленням, самоконтроль
Тема 3. Соціально-особистісні компетентності та	Професійно важливі якості особистості педагога, який працює в умовах інклюзії.	Пошуково-дослідні завдання.	Звіт за інформаційними повідомленням

<p>професійні доміанти фахівця з інклюзивної освіти</p>	<p>Продуктивний рівень сформованості інклюзивної компетентності педагогічного працівника. Критерії готовності до інклюзивної діяльності. Порівняльна характеристика професійного співробітництва з іншими стилями взаємовідносин. Вплив міжвідомчого партнерства професійного співробітництва на організацію навчання дітей з особливими освітніми потребами в умовах інклюзії. Стили взаємодії суб'єктів інклюзивного навчання. Періодизація процесу розвитку інклюзивної педагогіки як науки про навчання і виховання дітей з особливими освітніми потребами у загальноосвітньому просторі. Змістова характеристика періодів становлення і розвитку інклюзивної педагогіки. Розгляд трансформації методологічних підходів до спільного навчання і виховання дітей з особливими освітніми потребами.</p>	<p>Скласти психологічний портрет за темою</p>	
---	---	---	--

Змістовий модуль 2. Основи партнерської взаємодії суб'єктів інклюзивного навчання

<p>Тема 4. Особливості організації інклюзивного освітнього середовища як системи соціальних зв'язків і відношень у галузі освіти</p>	<p>Доступність і концепція універсального дизайну як важливі умови забезпечення інклюзивної освіти в контексті безбар'єрного простору людини. Трагування доступності у Конвенції ООН про права людей з інвалідністю. Правове забезпечення архітектурної доступності в Україні. Критерії доступності. Компенсаторні та допоміжні засоби для дітей з особливими освітніми потребами. Основні підходи до застосування концепції універсального дизайну у навчанні. Основні поняття «доступність», «універсальний дизайн», «універсальний дизайн в освіті», «скафолдінг». Особливості організації освітнього процесу в інклюзивному закладі освіти як</p>	<p>Пошукові завдання. Скласти словник термінів, підготувати презентацію.</p>	<p>Тестування</p>
--	---	--	-------------------

	системи соціальних зв'язків і відношень. Основні бар'єри на шляху впровадження інклюзивної освіти: фізичні, інформаційні, інституційні, ментальні.		
Тема 5. Механізми підтримки дітей з особливими освітніми потребами з боку державних освітніх структур. Соціоосвітнє партнерство.	Система управління та рівні менеджменту інклюзивної освіти. Аналіз системи надання освітніх послуг дітям з особливими освітніми потребами. Особливості впровадження інклюзивного навчання в Україні, ресурсні можливості інклюзивної освіти. Міжгалузеве та міжвідомче партнерство на інституційному рівні в питаннях допомоги дітям з ООП. Інклюзивні заклади освіти. Інклюзивно-ресурсні центри. Деонтологія інклюзивної освіти як вчення про проблеми моралі та моральності. Деонтологічні норми у процесі оцінювання розвитку і особливих потреб дитини.	Сформулювати основні деонтологічні вимоги до діяльності педагогічних працівників у процесі оцінювання розвитку і особливих потреб дитини у вигляді творчого завдання.	Письмове опитування
Тема 6. Організація системи психолого-педагогічного супроводу дітей з особливими освітніми потребами.	Шляхи впровадження партнерської взаємодії в практику роботи інклюзивного закладу. Поняття про психолого-педагогічний супровід дитини з особливими освітніми потребами в інклюзивному освітньому просторі. Складники психолого-педагогічного супроводу. Склад та функції команди психолого-педагогічного супроводу дитини з особливими освітніми потребами у закладі освіти. Психолого-педагогічні та корекційно-розвиткові послуги, як приклад забезпечення психолого-педагогічного супроводу. Батьки як учасники команди психолого-педагогічного супроводу. Принципи взаємодії учасників команди психолого-педагогічного супроводу дитини з ООП.	Пошукові завдання. Підготовка до виступу та презентація помічника-радника, ведення тематичного словника	Презентація, захист, опитування
Тема 7. Сутність та принципи роботи	Основні завдання асистента вчителя. Організаційні,		Перевірка письмових

асистента вчителя в класі з інклюзивною формою навчання як учасника освітнього процесу	навчально-розвивальні, діагностичні, прогностичні, консультативні функції асистента вчителя. Педагогічна етика. Компетентності асистента вчителя. Формування ефективних стосунків між учителем та асистентом учителя. Роль асистента вчителя у забезпеченні навчальних та інших потреб учнів. Порівняння обов'язків учителя та асистента вчителя. Принципи та засади спільного викладання.	Складання методичних рекомендацій	робіт, тестування
--	--	-----------------------------------	-------------------

Змістовий модуль 3. Особливості розвитку та педагогічної підтримки дітей з особливими освітніми потребами в умовах інклюзивного навчання

Тема 8. Закономірності розвитку дитини на різних етапах онтогенезу та компенсаторні можливості дитячої психіки	Психічний розвиток дітей: генеза проблеми. Можливості габілітації та реабілітації у формуванні та відновленні психічних та фізичних функцій дитини. Класифікація дітей за українським законодавством, яким необхідно надавати особливі освітні потреби. Особливі освітні потреби, пов'язані з особливою організацією освітнього процесу. Особливі освітні потреби, пов'язані з адаптацією змісту загальної освітньої програми. Особливі освітні потреби, пов'язані з адаптацією способів подання навчального матеріалу. Особливі освітні потреби, пов'язані з подоланням труднощів у розвитку, адаптації та соціалізації.	Складання словника термінів, складання порівняльного аналізу, оформлення таблиці.	Презентація, захист, взаємоконтроль
--	---	---	-------------------------------------

<p>9. Розробка та реалізація індивідуальної програми розвитку (ІПР) дитини з особливими освітніми потребами</p>	<p>Організація роботи в класі відповідно до потреб учнів. Курикулум навчального та корекційно-розвивального процесів. Індивідуальна програма розвитку (ІПР) як умова надання якісних послуг учням з особливими освітніми потребами. Технології диференційованого викладання: адаптації та модифікації змісту та процесу навчання. Індивідуальний навчальний план та його складові. Концептуальні і методологічні засади організації процесу оцінювання. Зміна існуючої системи оцінки особливих освітніх потреб у контексті переходу від медичної до соціальної моделі в освіті. Характеристика сфер розвитку дитини, основні концепції та підходи до них. Методики реалізації первинного та комплексного оцінювання на рівні закладу освіти.</p>	<p>Моделювання фрагментів навчальних курикулумів</p>	<p>Експертне оцінювання, тестування</p>
<p>Тема 10. Педагогічні умови оптимізації процесу соціалізації дітей з особливими освітніми потребами</p>	<p>Сутність процесів адаптації, соціалізації, інтеграції. Основні механізми та агенти процесу соціалізації людини. Фактори соціалізації. Труднощі процесу соціалізації дітей з особливими освітніми потребами. Формування життєвої компетентності у дітей з особливими освітніми потребами для налагодження дружніх стосунків в учнівському колективі. Педагогічні умови оптимізації процесу соціалізації дітей з особливими освітніми потребами. Ефекти соціалізації особистості школяра в когнітивній, емоційній та поведінковій сферах. Умови виховання толерантності в учнівському колективі інклюзивного освітнього простору.</p>	<p>Творчі завдання у вигляді портфоліо</p>	<p>Захист портфоліо, презентація, експертне оцінювання</p>

За кожною темою від здобувачів вищої освіти вимагається:

- ведення тематичного словника,
- складання конспекту самостійно опрацьованих тем згідно з правилами цитування.

4. Політика курсу

Під час лекційних занять здобувачу пропонується уважно слухати викладача, конспектувати основні положення теми, брати участь у дискусіях, пошуково-дослідницької діяльності та інтерактиві.

До кожного **практичного, семінарського заняття** здобувач повинен сумлінно готуватися: вивчати навчальний матеріал за темою відповідно до навчально-тематичного плану дисципліни, виконувати практичні завдання, готувати виступи і презентації тощо. Під час проведення практично, семінарського заняття здобувачі повинні брати активну участь в обговоренні теми, відповідати на питання викладача та своїх одногрупників, брати активну участь у всіх видах навчальної діяльності, організованої викладачем.

Самостійна робота здобувачів передбачає самостійне вивчення тем і питань дисципліни, визначених викладачем, ведення тематичного словника, підготовку навчальних та аналітичних матеріалів, виконання практичних завдань для роботи на практично, семінарських заняттях.

Політика щодо академічної доброчесності. Здобувач вищої освіти при виконанні самостійної роботи, індивідуальних завдань повинен дотримуватись принципів академічної доброчесності, не допускати академічний плагіат. Усі письмові роботи перевіряються на наявність плагіату і допускаються до захисту з коректними текстовими запозиченнями, які не повинні перевищувати 20%. Списування під час виконання самостійних робіт та на екзаменах заборонені

Політика щодо дедлайнів та перескладань.

Перескладання академічних заборгованостей відбувається за наявності поважних причин.

Перелік електронних курсів і платформ, за результатами проходження яких здобувачі матимуть можливість перезарахування окремих тем за неформальною освітою.

1. Курси підвищення кваліфікації для освітян інституту післядипломної педагогічної освіти, м. Київ URL: <https://ippo.com.ua/category/inkluzia/>
Теми: «Інклюзивна освіта як модель соціального устрою: генезис, теоретичні та практичні засади інклюзивної освіти», «Нормативно-правова база забезпечення інклюзивної освіти», «Розробка та реалізація індивідуальної програми розвитку (ІПР) дитини з особливими освітніми потребами», «Особливості організації інклюзивного освітнього середовища як системи соціальних зв'язків і відношень у галузі освіти».
2. Курси підвищення кваліфікації для освітян архівний портал Е-Навчання ІППО, м. Київ URL: <https://e-learning.ippo.kubg.edu.ua/course/index.php?categoryid=4>
Тема: «Педагогічні умови оптимізації процесу соціалізації дітей з особливими освітніми потребами».
3. Курси підвищення кваліфікації для освітян EdEra-SmartOsvita: Inc Робота вчителів з дітьми із особливими освітніми потребами URL: <https://courses.ed-era.com/courses/course-v1:EdEra-SmartOsvita+Inc+1/about>
Тема: «Сутність та принципи роботи асистента вчителя в класі з інклюзивною формою навчання як учасника освітнього процесу».
4. Онлайн курс для освітян «Інклюзія і дистанційна освіта» Вінницький університет «Україна» URL: <https://vsei.vn.ua/index.php/features/pidvyshchennya-kvalifikatsiyi/novini-rozdilu-pidvishchennya-kvalifikatsiji/704-bezkoshtovnij-onlajn-kurs-dlya-osvityan-inklyuziya-i-distantsijna-osvita>

Теми: «Сутність та принципи роботи асистента вчителя в класі з інклюзивною формою навчання як учасника освітнього процесу», «Нормативно-правова база забезпечення інклюзивної освіти».

5. Освіта для всіх: різноманітність, інклюзія та фізичний розвиток, платформа – онлайн-курси Prometheus URL: https://prometheus.org.ua/course/course-v1:Prometheus+EFA101+2022_T1

Теми: «Організація системи психолого-педагогічного супроводу дітей з особливими освітніми потребами», «Інклюзивна освіта як модель соціального устрою: генезис, теоретичні та практичні засади інклюзивної освіти».

5. Критерії оцінювання результатів навчання Критерії оцінювання за різними видами роботи

Вид роботи	Бали	Критерії
Практичне заняття (усні відповіді)	8-10	Здобувач вищої освіти активно бере участь у занятті. Правильно з творчим підходом виконує завдання, висловлює обґрунтовані міркування, наводить доцільні приклади.
	4-7	Здобувач вищої освіти не виявляє активність на занятті чи виявляє епізодично, відповіді надає правильні, але шаблоні. Має певні труднощі щодо обґрунтування власної думки.
	1-3	Здобувач освіти лише спостерігає за заняттям, не може самостійно виконати завдання.
Самостійна робота (письмові завдання, пошуково-дослідницькі, творчі завдання)	7-8	Тема розкрита повно, логічно, обґрунтовано. Завдання виконано творчо і оригінально. Дотримані вимоги до письмових завдань і правил цитувань.
	2-6	Завдання виконане стандартними фразами, але дотримані вимоги до письмових завдань і правил цитувань.
	1	Завдання виконано частково, формально, є суттєві помилки.
Самостійна робота (проектування / моделювання)	7-8	Завдання виконано оригінально, з творчим підходом, з дотриманням всіх етапів проектування/моделювання та методичних рекомендацій. Розроблено презентацію, яка розкриває тему і суть завдання.
	2-6	Завдання виконано стандартно, але з дотриманням всіх етапів проектування/моделювання та методичних рекомендацій. Презентація не виразна, повністю дублює текст завдання.
	1	Завдання виконано з суттєвими помилками, з порушенням етапів проектування/ моделювання та без дотримання методичних рекомендацій. Презентація відсутня.

Критерії оцінювання за всіма видами контролю

Бали	Критерії оцінювання навчальних досягнень
-------------	---

За національною шкалою	Шкала ЄКТС		Теоретична підготовка	Практична підготовка
	Здобувач вищої освіти			
2...5	1...100	F...A		
5	90 ... 100	A	Здобувач освіти виявив всебічні, систематичні й глибокі знання з питань знання історії розвитку інклюзивної освіти, основних сучасних напрямків інтеграції людей з особливими потребами в соціум та підвищення рівня якості життя та взаємовідносин у суспільстві, розкрив зміст організації інклюзивного освітнього середовища, сутність психолого-педагогічного супроводу дитини з особливими освітніми потребами. Матеріал викладений логічно, послідовно, без помилок, з проявленням здатності студента диференціювати, інтегрувати знання щодо особливостей інклюзивної освіти.	Здобувач освіти вільно орієнтується в питання інклюзивної освіти, здійснює аналіз нормативної науково-педагогічної джерельної бази, узагальнює результати аналізу літературних джерел. орієнтується у матеріалі, що проаналізовано. Використовує додаткові педагогічні джерела. Активно приймає участь у дискусіях
4	75 ... 89	C ... B	Здобувач освіти виявив загалом добрі знання навчального матеріалу з питань історії розвитку інклюзивної освіти, основних сучасних напрямків інтеграції людей з особливими потребами в соціум та підвищення рівня якості життя та взаємовідносин у суспільстві. Розкрито зміст організації інклюзивного освітнього середовища, але відповідь потребує доробки, відсутнє узагальнення відповіді, наявні помилки, не пояснюються деякі терміни.	Завдання самостійної роботи виконано, однак висновки потребують подальшого осмислення та відповідності до подальшої практичної роботи. Студент невпевнений у власних висновках. Висновки зроблені, але потребують уточнення.
3	60 ... 74	E ... D	Здобувач освіти виявив базові знання основного навчального матеріалу дисципліни, необхідні для подальшого навчання та майбутньої професійної діяльності; в основному виконав завдання, передбачені програмою; Задовільна орієнтація в теоретичних поняттях інклюзивної освіти, розкритий зміст особливостей інклюзивного середовища та психолого-педагогічного супроводу дитини з особливими освітніми але потребує значної доробки	Здобувач освіти задовільна орієнтація в проблемі, поставленій у завданні, відповідь розкрито неповністю, є недоліки.

2	35 ... 59	FX	Здобувач освіти має фрагментарні знання при незначному загальному обсязі навчального матеріалу; відсутні сформовані вміння та навички; під час відповіді студент припускається суттєвих помилок	Виконує частину завдання за допомогою викладача.
2	1 ... 34	F	Здобувач освіти не володіє навчальним матеріалом	Виконує лише елементи завдання, потребує постійної допомоги викладача.

6. Розподіл балів, які отримують здобувачі вищої освіти

Поточний та/або періодичний контроль											Підсумковий контроль	Загальна підсумкова оцінка	
Змістовий модуль 1			Змістовий модуль 2				Змістовий модуль 3						
T1	T2	T3	T4	T5		T6	T7	T8	T9		T10	0	100
CP	CP	CP	CP	П	CP	CP	CP	CP	П	CP	CP		
8	8	8	8	10	8	8	8	8	10	8	8		

Умовні позначення:

T – тема; CP – самостійна робота; П – практичне заняття

7. Рекомендована література

Основна:

1. Асистент вчителя у закладі загальної середньої освіти з інклюзивною формою навчання: навчально-методичний посібник / А. А. Колупаєва та ін. Харків: Видавництво «Ранок», 2019. 216 с.
2. Дятленко Н.М., Софій Н.З., Мартинчук О.В., Найда Ю.М. Навчально-методичний посібник: Асистент учителя в інклюзивному класі; за заг. ред. М.Ф. Войцехівського. Київ: ТОВ Видавничий дім «Плеяди», 2015. 172 с. URL:http://nmcio.ippo.kubg.edu.ua/wp-content/uploads/2015/05/Assist_teacher_4_All_print.pdf (дата звернення: 20.05.2023).
3. Заварова Н.В., Солнцева О.А., Орленко І.М., Павленко К.М. Особливості організації інклюзивного навчання в закладі освіти: методичний посібник. Одеса: Удача, 2020. 248 с.
4. Інклюзивне навчання: Інформаційний посібник для вчителів закладів загальної середньої освіт / упорядники Н. Софій, Н. Михайлівна. Київ, 2019. 60с. URL: http://www.jointaid.org.ua/wp-content/uploads/2019/12/School_inclusive_education_brochure-2019.pdf
5. Інклюзивне навчання: організаційне, змістове та методичне забезпечення: навчально-методичний посібник / за заг. ред. С.П. Миронової. Кам'янець-Подільський: Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, 2015. 236 с.
6. Інклюзія в дії: стратегії впровадження в Україні та світі: колективна монографія / О. Главацька, Н. Горішна, Г. Слозанська та ін. Тернопіль: Осадца Ю.В., 2022. 326 с.
7. Колупаєва А.А., Таранченко О.М. Навчання дітей з особливими освітніми потребами в інклюзивному середовищі: навч.-метод. посібник. Харків: Вид. «Ранок», 2019. 304с.

8. Колупаєва А.А., Таранченко О.М. Інклюзивна освіта: від основ до практики: монографія. Київ: ТОВ «АТОПОЛ», 2016. 152 с. (Серія «Інклюзивна освіта»).
9. Литвин І.М., Басик В.В., Гавриленко Т.М., Галушко М.І. Розвиток професійних компетентностей педагогічних працівників, які працюють з дітьми з особливими освітніми потребами: навч.-метод. посібник. Черкаси: КНЗ «ЧОПОППЧОР», 2020. 80с.
10. Луценко І. В., Василяшко І. П. Індекс інклюзії: загальноосвітній навчальний заклад. Київ: ТОВ ВД «Плеяди», 2015. 96 с.
11. Максимова О.О. Позиція толерантності вчителя НУШ. Система підготовки майбутніх фахівців у контексті становлення Нової української школи: монографія / за заг. редакцією В. Є. Литнєва, Н. Є. Колесник, Т. В. Завязун. Житомир: Вид. О. О. Євенок, 2019. 344 с.
12. Організаційні засади діяльності асистента вчителя в інклюзивному класі : метод. посіб. / уклад. О. В. Коган та ін. Харків: «Друкарня Мадрид», 2019. 110 с.
13. Практика асистента педагога: міжнародний й український контекст: результати дослідження. О.Федоренко, О.Мартинчук, Н.Софій, Г.Лук'янова, О. Кошіль, Т. Симоненко, Л. Байда, Ю. Найда. Київ: ФОП Парашин, 2020. 122 с.
14. Софій Н.З. Спільність зусиль: фахівці в інклюзивному класі: навчально-методичний посібник. Київ: ТОВ «Видавничий дім «Плеяди». 2016. 108 с.
15. Тимошко Г.М., Гладуш В.А. Розвиток комунікативної компетентності педагогів в умовах інклюзивного освітнього середовища: монографія. Ніжин: Видавець Лисенко М.М., 2023. 192 с.
16. Тім Лорман, Джоан Дешплер, Девід Харві Інклюзивна освіта. Підтримка розмаїття у класі: практ. посібник. Київ: СПД-ФО Парашин І.С., 2010. 296 с. URL: <http://www.ussf.kiev.ua/ieeditions/37/> (дата звернення 23.05.2023).
17. Чайка М. С., Усатенко Г. В., Кривоногова О. В. Теорія та практика використання альтернативної комунікації для осіб з особливими освітніми потребами: навч.-метод. посібник. Київ: ФОП Усатенко Г. В., 2021. 80 с.
18. Ягоднікова В.В., Солнцева О.А Чинники розбудови інклюзивного освітнього середовища. *Вісник науки та освіти*. Київ: Наукові перспективи, 2023, № 3(9), С.630-645. URL: <http://perspectives.pp.ua/index.php/vno/issue/view/134> (дата звернення 20.05.2023).

Додаткова:

1. Гладуш В.А. Кроки запровадження інклюзивної освіти в Україні. *Актуальні проблеми педагогіки: зб. наук. Праць*. ДНУ ім. Олесья Гончара, 2017. №. 4. с. 39–46.
2. Григоренко В. Л. Соціокультурна динаміка суспільства щодо соціального виховання дітей з інвалідністю: шлях до інклюзивної освіти. Педагогіка та психологія: зб. наук. пр. ХНПУ ім. Г. С. Сковороди / за заг. ред. І. Ф. Прокопенка, С. Т. Золотухіної. Харків: Щедра садиба плюс, 2015. Вип. 48. С. 191–202.
3. Інклюзивне навчання в закладах загальної середньої освіти: керівництво для тренерів: навч. Метод. посібник. Упорядники Софій Н., Найда Ю., Солнцева О. та ін. Київ: Відродження, 2018. 174 с.
URL: <https://www.slideshare.net/AnnaStruchkova/ss-128914769> (дата звернення 22.04.2023).
4. Колупаєва, А. Освіта дітей з особливими потребами за часів незалежності України: етапність у стратегічному вимірі. *Особлива дитина: навчання і виховання*, 2016. № 3. С. 7–18.
5. Мартинчук О.В. Інклюзивна освіта: освітологічний. *Науковий вісник Миколаївського національного університету імені В. О. Сухомлинського*. Миколаїв, 2016. № 3. С. 146-150. URL:<http://elibrary.kubg.edu.ua/15260/> (дата звернення: 01.06.2023).
6. Наконечна Л. Прогностичний потенціал компаративного педагогічного дослідження інклюзивної освіти в країнах Північної Америки та України. *Особлива дитина: навчання і виховання*, 2017. № 2. С. 34–41.

7. Організація індивідуальної освітньої траєкторії для дитини з особливими потребами в закладі загальної середньої освіти: навч.-метод. посібник/ за ред. О. Голентовської. Житомир: Полісся, 2020. 132с.
8. Організаційно-методичні засади діяльності інклюзивно-ресурсних центрів: навч.-метод. посібник / за заг. ред. М. А. Порошенко. Київ, 2018. 252 с.
9. Оформлення індивідуальної програми розвитку дитини за новим зразком: методичні матеріали / за ред. О. Голентовської. Житомир: КЗ «Житомирський ОППО» ЖОР, 2021. 13 с.
10. Садова І. Особливості підготовки майбутнього вчителя до навчання дітей з особливими потребами в умовах інклюзивної освіти. *Актуальні питання гуманітарних наук*, 2015. С. 313-318.
11. Солнцева О.А. Теоретичні засади інклюзивного освітнього середовища. *Актуальні проблеми педагогічної освіти в XXI столітті*: Матеріали II науково-практичної студентської конференції здобувачів вищої освіти. м. Одеса, 24.03.2022. С. 34-36.
12. Сучасні засоби ІКТ підтримки інклюзивного навчання: навчальний посібник. А. В. Гета, В. М. Заїка, В. В. Коваленко та ін. / за заг. ред. Ю. Г. Носенко. Полтава: ПУЕТ, 2018. 261 с.
13. Як зробити онлайн-уроки інклюзивними: практичні рекомендації / упорядники Н. Софій, О.Федоренко. Київ: 2021, 68 с.

8. Інформаційні ресурси

1. Державна науково-педагогічна бібліотека України ім. В. Сухомлинського URL: <https://dnpb.gov.ua>
2. Інститут спеціальної педагогіки та психології ім. М. Ярмаченка НАПНУ URL: <http://ispukr.org.ua/>
3. Національна бібліотека України ім. В.І. Вернадського. URL: <http://www.nbuv.gov.ua>
4. Офіційні сайти державних та міжнародних установ: Офіційний сайт Верховна Рада України www.portal.rada.gov.ua Кабінет Міністрів України. URL: www.kmu.gov.ua
5. Офіційні сайти періодичної літератури: Офіційний сайт Особлива дитина: навчання та виховання www.csnukr.in.ua Науковий вісник УМО. Серія: педагогіка. URL: www.umo.edu.ua/pedaghighika

Електронні інформаційні ресурси

http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi	Верховна Рада України
www.mon.gov.ua	Міністерство освіти і науки України
https://osvita.odessa.gov.ua/	Департамент освіти і науки Одеської обласної державної адміністрації
http://www.znannya.info	Інформаційний портал «Знання»
http://www.osvita.ua	Освітній портал Освіта.UA
http://www.intellect-invest.org.ua	Портал сучасних педагогічних ресурсів
http://www.ukped.com	Українська педагогіка.
http://www.intel.com/cd/corporate/education/emea/ukr/index.htm	Intel® у сфері освіти

Наукові бібліотеки

http://www.nbuv.gov.ua/	Національна бібліотека України імені В.І. Вернадського
http://www.nbuv.gov.ua/eb/ep.html	Електронний фонд наукових публікацій

http://www.library.edu-ua.net/	Державна науково-педагогічна бібліотека України імені В.О. Сухомлинського (Київ)
http://www.odnb.odessa.ua/	Одеська національна наукова бібліотека
https://www.biblioteka.od.ua/	Одеська обласна універсальна наукова бібліотека ім. М.С. Грушевського
https://vnmzpv.odessaedu.net/	Відділ інформаційно-ресурсного забезпечення КЗВО «Одеська академія неперервної освіти Одеської обласної ради»

9. Форма підсумкового контролю результатів навчання: залік.

Методи контролю результатів навчання: експрес-опитування, індивідуальне опитування, фронтальне опитування, захист індивідуального науково-дослідного завдання, звіт за інформаційними повідомленням, тестування, письмові роботи, творчі завдання, моделювання, захист портфоліо.